

चतुर्दशः पाठः

Lesson-14

रामस्य वनगमनम्

राम :- वत्स लक्ष्मण किमाज्ञापयति मध्यमा माता अनेन कार्यलेखेन ।

लक्ष्मण :- आर्य वाचयामि तमहम् ।

अस्त्वेकेन वरेण वत्सभरतो भोक्ताधिराज्यस्य मे यात्वन्त्येन विहाय कालहरणं रामो वनं दण्डकाम् ।
तस्यां चीरधरश्चतुर्दशसमास्तिष्ठत्वसौ तं पुनः
सीतालक्ष्मणमात्रकात् परिजनादन्यो न चानुव्रजेत् ॥१॥

राम :- अहो प्रसादोत्कर्षः

तत्रैव गमनादेशो यत्र पर्युत्सुकं मनः ।

न चेष्टविरहो जातः स च वत्सोऽनुजोऽनुगः ॥२॥

लक्ष्मण :- दिष्ट्यानुमोदितोऽहमार्येण । धिक्कष्टमार्यया सीतयापि गन्तव्यम् । अये युधाजिदार्यभरतसहचरस्तातमुपसर्पति ।

(युधाजिदभरतौ प्रविशतः)

युधाजित् :- रामभद्र अवेक्षस्व पादपरिचारकमरण्यानुगतं भरतम् ।

राम :- नन्वस्यापि वर्णश्रमरक्षणे गुरुनियोगः ।

भरत :- लक्ष्मणस्य शत्रुघ्नस्य वा तद्भवतु ।

राम :- किमत्र कस्यचित्स्वरुचिः ।

भरत :- एतावत्येव मे स्वरुचिः ।

राम :- शक्यं नाम मयि तिष्ठति त्वयान्येन वा पितृनियुक्तमुल्लङ्घयितुम् ।

भरत :- हा कथं परित्यक्तोऽस्मि मन्दभाग्यः ।

युधाजित् :- वत्स समाश्वसिहि समाश्वसिहि ।

भरत :- मातुल, उद्धर माम् ।

युधाजित् :- वत्स एवं तावत् (इति भरतस्य कर्णे कथयित्वा) । रामभद्र एवमयं विज्ञापयति - यदेतद् भगवता शरभङ्गेन प्रेषितं तपनीयोपानद्युगलं तदार्यः प्रसादीकरोत्विति ।

राम :- (तदुन्मुच्य) गृहाणैतद्वत्स ।

भरत :- (शिरस्यारोप्य) हा आर्य ।

राम :- (परिष्वज्य) वत्स मत्पादुकामादाय प्रतिनिवर्तस्व ।

भरत :- अयमहमिदानीम् ।

नन्दिगामे जटा विभ्रदभिषिच्यार्यपादुके ।

पालयिष्यामि पृथ्वीं च यावदार्यो निवर्तते ॥३॥

(इति सीतारामौ प्रदक्षिणीकरोति)

युधाजित् :- वत्स, रामभद्र, अनुगच्छाम्यहं वः ।

रामः - मातुल, मातुल, प्रतिनिवर्तस्व । अयं च वो हस्ते भरतः ।

युधाजित् :- वत्स, अनुरुध्वस्व मामनुगच्छन्तम् ।

राम :- शान्तं पापं शान्तं पापम् । गुरवो हि यूयमनुगन्तव्या
नानुगन्तारः । आत्मना तृतीयेन मया गन्तव्यमित्यम्बादेशः ।

युधाजित् :- किमहमेकोऽनुगच्छामि । अपि तु सबालवृद्धाः
प्रकृतयः । किं न पश्यसि ।

राम :- मातुल मातुल गुरुभिरेव शिशवो
धर्मलोपात्पालयितव्याः । तत्प्रसीदतु । प्रतिनिवर्त्यतामयं महाजनः
(इति प्रणमति)

युधाजित् : वत्स उत्तिष्ठोत्तिष्ठ । बोधयित्वा प्रजाः क्वापि
मन्दभाग्यो गच्छामि ।

त्वां लक्ष्मण महाबाहो त्वां च वैदेहनन्दिनि ।

आमन्त्रये निवृत्तोऽस्मि पापः कल्याणमस्तु वाम् ॥४॥

५४

(इति सर्वे निष्क्रामन्ति)

शब्दार्थाः

Meanings

कालहरणम् - delaying, दण्डकाम् - to Dandaka forest,
चतुर्दशसमाः - for 14 years, प्रसादोत्कर्षः - more favour,
गुरुनियोगः - father's command, स्वरुचिः - one's wish,
पितृनियुक्तम् - commanded by the father,
तपनीयोपानद्युगलम् - two sandals of gold, बिभ्रत् -
wearing, अनुरुध्यस्व - permit, पालयितव्या - fit to be
protected.

* * *